

BİBLİYOGRAFYA :

Taberî, *Câmi'ü'l-beyân* (nşr. Sıdkî Cemîl el-Attâr), Beyrut 1415/1995, XIX, 74; Zemahşerî, *el-Keşşâf* (Beyrut), IV, 346; Kurtubî, *el-Câmi'ü'l-i-hakkâmi'l-Kur'ân*, Beyrut 1408/1988, XIII, 60, 102-103; İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-'azîm*, Beyrut 1385/1966, V, 175; Muhammed et-Trablusî, *el-Keşfü'l-ilâhî 'an şedidi'z-za'f ve'l-mevzû' ve'l-vâhî* (nşr. M. Mahmûd Ahmed Bekkâr), Mekke 1408/1987, II, 718; Şevkânî, *Fethu'l-kadir*, Kahire 1350, IV, 89-90; Elmâlîlî, *Hak Dini*, V, 3617; Muhammed Esed, *Kur'an Mesajı* (trc. Ahmet Ertürk – Cahit Koytak), İstanbul 1420/1999, II, 740; İbrâhim Ali es-Seyyid Ali İsâ, *Fezâ'ilü süveri'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Kahire 1421/2001, s. 224-225.

BEKİR TOPALOĞLU

ŞUAYB

(شعیب)

Kur'an'da
Medyen halkına
gönderildiği bildirilen peygamber.

Hz. Şuayb'ın soyu, adı, Hz. Mûsâ ile ilişkisi, peygamber olarak gönderildiği toplum ve âkibeti konusunda farklı rivayetler nakledilir. İbn Sa'd ile İbn Habîb, Hz. İbrâhîm'in soyundan geldiğini belirterek adını Şuayb b. Yevbeb b. Ayfâ b. Medyen b. İbrâhîm şeklinde verirler. İbn Sa'd onun Hz. Sâlih'ten sonra, Hz. Mûsâ ve Hârûn'dan önce gönderildiğini nakleder (*et-Tabakât*, I, 54-55; *el-Muhabber*, s. 296, 389). Babasının adının Mikâil veya Nevîl (Nüveyl) olduğuna dair görüşler de vardır (Taberî, *Târîh*, I, 325; Mes'ûdî, I, 54; II, 281; Sa'lebî, s. 178). Bazıları da Şuayb'ın Hz. İbrâhîm'e inanan ve kendisiyle Şam'a hicret eden birinin soyundan geldiğini veya Lût'un kızının oğlu yahut torunu olduğunu söyler (İbn Kuteybe, s. 41; Taberî, *Târîh*, I, 325; Makdisî, III, 75; İbnü'l-Cevzî, I, 324). Şuayb isminin "şa'b" (kabile, halk) veya "şî'b" (vadi, yol) kelimesinin küçültme şekli (ism-i tasbir) olduğuna dair görüşler bulunmakla birlikte (Kurtubî, VII, 248) peygamber isimlerinin küçültme formunda gelmesi uygun görülmediğinden ismin aslının bu olduğu görüşü tercih edilmiştir (Âlûsî, VIII, 175). İbn Kuteybe onun, "Allahım, beni milletim (şa'bî) içinde mübarek kıl" diye dua ettiği için kendisine bu adın verildiğine dair bir rivayet nakleder (*el-Ma'ârif*, s. 41). Nöldeke ise Şuayb isminin kuzeybatı Arap geleneğinden kaynaklanmış olabileceğini öne sürer (*Encyclopaedia Biblica*, III, 3081). İslâm öncesi isimlerin listesini hazırlayan Harding'in çalışmasında Şuayb ismine dair bir kayıt yer almaz (*An Index*, s. 349-350; ayrıca bk. Bosworth, s. 427-428).

Kitâb-ı Mukaddes'te Hz. Şuayb'ın adı geçmez. Ahd-i Atîk'te (Çıkış, 3/1) Mûsâ'nın yardım ettiği kızların babası Yithro diye isimlendirilir. Bazı İslâmî kaynaklarda Şuayb adının İbrânic'e de Yesrûn (İbnü'l-Cevzî, I, 324), Süryânic'e de Yetrûn (Sa'lebî, s. 178; Kisâî, s. 191) şeklinde söylendiği kaydedilir. Bir kısım âlim, Kur'an'da Hz. Mûsâ'nın Medyen suyuna geldiğini yardım ettiği kızların babasının Şuayb, bir kısmı ise bunun Şuayb'ın kardeşinin Yetrûn adlı oğlu olduğunu ifade eder (Taberî, *Târîh*, I, 400; İbn Kesîr, *Tefsîr*, III, 330). Bu zata Yesrî veya Yesrûn adının verildiğini söyleyen İbn Abbas ve Hasan-ı Basrî onun Şuayb olamayacağını ve Şuayb'ın çok daha önce yaşadığını belirtirler (Hasan el-Basrî, II, 189; Taberî, *Târîh*, I, 400; Mâtürîdî, XI, 32). Takıyyüddin İbn Teymiyye de bu yaşlı kişinin Ehl-i kitap tarafından ne Şuayb ne de peygamber olduğunun zikredildiğini, İbn Abbas'ın ve diğer sahâbenin de Hz. Mûsâ'nın kayınpederi olan bu zatın Şuayb olmadığını ifade ettiklerini söyler (*Kıssaşü'l-Şu'ayb*, s. 61 vd.). İbn Teymiyye, Şuayb'ın Hûd ve Sâlih gibi Arap (bu konuda bir hadis için bk. İbn Kesîr, *Kıssaşü'l-enbiyâ*, s. 199), Mûsâ'nın ise İbrâni soyundan geldiğini dolayısıyla Şuayb'ın dilini bilmediğini, Kur'an'daki anlatımdan onun Medyen'de karşılaştığı iki kızın ve babalarının kendisiyle tercümanlık konuştuklarının anlaşıldığını, ayrıca Şuayb'ın kavminin ve beldelerinin yok edildiğini, Hz. Mûsâ Medyen'e geldiğinde ise bu beldenin mâmur durumda bulunduğunu belirtir. Bu yüzden söz konusu yaşlı kişinin ne Şuayb ne de onun kardeşinin oğlu olamayacağını ileri sürer (*Kıssaşü'l-Şu'ayb*, I, 63-64).

Kur'an'da Şuayb adı on bir yerde geçer (el-A'râf 7/85, 88, 90, 92 [iki defa]; Hûd 11/84, 87, 91, 94; eş-Şuarâ 26/177; el-Ankebût 29/36; gönderildiği kavmin ismi Medyen (el-A'râf 7/85; Hûd 11/84; el-Ankebût 29/36) ve Eyke (eş-Şuarâ 26/176) şeklinde zikredilir. İslâm kaynaklarında Hz. Şuayb'ın risâlet görevi yaptığı yerin Hûd ve Sâlih peygamberlerin yurdu gibi Kuzeybatı Arabistan ve Akabe körfezinin doğu kıyıları olduğu kabul edilir. Ahd-i Atîk'e göre de göçebe Midyânîler (Medyenliler) batıda Akabe'den Sinâ'ya (Sayılar, 10/29), kuzeyde Moab'a (Tekvîn, 36/35), Moab ve Ammon'un doğusundaki Suriye çölünün uzantılarına (Hâkimler, 7/25), Ürdün vadisinin doğusuna (Sayılar, 25/6-7) kadar yayılmışlardı (Strong, s. 677-678) (ayrıca bk. MEDYEN). Kur'an-ı Kerîm'de Medyen'den genellikle bir kavim şeklinde bahsedilir. Müslüman âlimler de bunun Medyen b.

İbrâhim soyundan gelen bir kavim olduğunu ve yaşadıkları yere de bu adın verildiğini belirtirler. Mes'ûdî bunların Arapça konuştuğunu (*Mürücü'z-zeheb*, II, 281-282), İbnü'n-Nedîm de Medyen krallarının Arab-ı Ârîbe'den ve ilk Arapça yazan kimse olduğunu söyler (*el-Fihrist*, s. 7).

Hz. Şuayb'ın Medyen kavmine gönderilmesinden bahseden âyetlerde (el-A'râf 7/85; Hûd 11/84; el-Ankebût 29/36) Şuayb'dan "onların kardeşi" diye söz edilirken Eyke halkına gönderildiğine ilişkin yerde (eş-Şuarâ 26/177) böyle bir ifade kullanılmamasından, ayrıca Medyen kavminin şiddetli bir deprem ve sesle, Eyke halkının ise "gölge günü" azabıyla yok edildiği bilgisinden hareketle bazı âlimler Hz. Şuayb'ın Medyen kavmine ve Eyke halkına olmak üzere iki defa risâletle görevlendirildiğini ileri sürmüştür (Taberî, *Câmi'ü'l-beyân*, VII, 530; IX, 471; Makdisî, III, 76-77; Kurtubî, XIII, 135, 137, 270). Sa'lebî, Ashâbü'l-Eyke ile Medyen'i aynı topluluk kabul eder (*Kıssaşü'l-enbiyâ*, s. 178). Ebü'l-Leys es-Semerkanî, Ashâbü'l-Eyke'nin şiddetli sıcağın ormana sığınan Medyen halkına verilen isim olduğunu (*Tefsîr*, I, 548; II, 168, 260), Kisâî, Medyen kavminin yaşadığı yere daha sonra Ashâbü'l-Eyke'nin geldiğini ve zamanla Medyenliler'le karıştıklarını ifade eder (*Kıssaşü'l-enbiyâ*, s. 191). Beyzâvî de Ashâbü'l-Eyke'nin Medyen yakınındaki ormanda yaşayan bir kavim olup Hz. Şuayb'ın Medyen gibi onlara da gönderildiğini, ancak onların yabancı bir toplum sayıldığını belirtir (*Envârü't-tenzil*, II, 59). Mâtürîdî'ye göre Şuarâ halkısındaki âyette Hz. Şuayb'dan Eyke halkının kardeşi diye söz edilmemesi onların soyundan gelmediğine işaret etmez; zira Hz. Âdem'in çocukları olan bütün insanlar kardeş sayılır. Mâtürîdî, Medyen'in Eyke olup olmadığını bilmediğini, bu durumda Hz. Şuayb'ın ya onların hepsine birden gönderildiğini veya iki topluluğun aynı topluluk olabileceğini söyler (*Te'vilâtü'l-Kur'ân*, X, 332-333; krş. Ebü'l-Leys es-Semerkanî, II, 165). İbn Kesîr'e göre Hz. Şuayb'ın iki ayrı topluma gönderildiğine ilişkin İkrîme'den aktarılan rivayet zayıf, Medyen ve Ashâbü'l-Eyke'nin iki ayrı toplum sayıldığına dair Abdullah b. Ömer'den nakledilen rivayet de garîb ve mevkuftur. Aslında bu iki toplum aynı kavim olup Kur'an'da her ikisinin aynı konularda uyarılması da bunu göstermektedir (*Tefsîr*, III, 297; ayrıca bk. Âlûsî, XIV, 75). Hz. Şuayb'ın iki halka gönderilmesinden bahseden âyetlerdeki ifadelerin benzerliğinden dolayı

Taberî'den itibaren pek çok müslüman âlim bu iki kavmi aynı kabul etmiştir.

Kur'an'da Hz. Şuayb'ın, kavmini Allah'tan başka tanımadığına inanmaya, kendisinin peygamberliğini benimseyip sadece Allah'a kulluk etmeye (eş-Şuarâ 26/176-179; el-A'râf 7/85), ölçü ve tartıyı doğru yapmaya, insanlar arasında adaleti gözetmeye, haksızlıkta bulunmamaya, bozgunculuk yaparak yeryüzünde karışıklık çıkarmamaya (el-A'râf 7/85-86, 90; Hûd 11/84-86; eş-Şuarâ 26/181-183) davet ettiği; uyarıları dikkate almadıkları takdirde Nûh, Hûd, Sâlih ve Lût peygamberlerin kavimlerinin başına gelenlerin kendi başlarına da gelebileceği konusunda onları uyardığı, özellikle Lût kavminin kendilerine çok uzak olmadığını hatırlattığı (Hûd 11/89) haber verilir. Bazı kaynaklarda, Hz. Şuayb'ın Allah'ın emirlerini kavmine tebliğindeki tatlı üslûbu ve güzel anlatımından dolayı "hatîbü'l-enbiyâ" diye nitelendirildiği ifade edilir (Taberî, *Târîh*, I, 327; İbn Ebû Hâtim, VIII, 2814; Kurtubî, VII, 248). Medyen kavminin Hz. Şuayb'ın yaptığı uyarıları dikkate almaması yüzünden şiddetli bir deprem (el-A'râf 7/91; el-Ankebût 29/37), şiddetli bir ses (Hûd 11/94) ve "gölge günü" azabı ile (eş-Şuarâ 26/189) yok edildiği, bu cezadan sadece Şuayb'a inananların kurtulduğu bildirilir. Hz. Şuayb ve ona inananlar bazılarına göre Mekke'ye gitmişler ve orada ölmüşler, bazılarına göre ise aynı yerde yaşamaya devam etmişlerdir.

BİBLİYOGRAFYA :

Hasan el-Basrî, *et-Tefsîr* (nşr. Muhammed Abdürrahîm), Kahire 1992, II, 189; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 47, 54-55; İbn Habîb, *el-Muḥabber*, s. 296, 389; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâşe), s. 41-42; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), I, 325-329, 396-400; a.m.f., *Câmi'u'l-beḡân*, Beyrut 1412/1992, V, 542-546; VI, 3-7; VII, 96-107, 530; IX, 471-475, 530; X, 139-140; İbn Ebû Hâtim, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-âzîm* (nşr. Es'ad Muhammed et-Tayyib), Mekke 1417/1997, V, 1519-1524; VI, 2070-2079; VII, 2270-2271; VIII, 2810-2817; IX, 2965-2966; Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'ân* (nşr. Halil İbrahim Kaçar), İstanbul 2007, X, 332-335; XI (nşr. Ali Haydar Ulusoy), İstanbul 2008, s. 32, 120; Mes'ûdî, *Mürûcû'z-zeheb* (nşr. B. de Meynard – P. de Courteille), Beyrut 1966, I, 54; II, 281-282; Makdisî, *el-Bed' ve't-târîh*, Beyrut, ts. (Dâru Sâdir), III, 66, 75-77, 85; Ebû'l-Leys es-Semerkandî, *Tefsîr* (nşr. Mahmûd Mataracı), Beyrut, ts. (Dâru'l-Fikr), I, 546-549; II, 165-169, 260-261; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (nşr. Rizâ – Teceddüd), Tahran 1971, s. 7; Sa'lebî, *Kıssaşü'l-enbiyâ*, Kahire, ts. (Mektebetü'l-Cumhûriyyeti'l-Arabiyye), s. 178-179, 186-188; Muhammed b. Abdullah el-Kisâî, *Kıssaşü'l-enbiyâ* (nşr. I. Eisenberg), Leiden 1922, s. 191-194; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, I, 324-330; Kurtubî, *el-Câmi'*, VII, 247-252; XIII, 134-137, 267-279; Beyzâvî, *Envârü't-tenzil ve esrârü't-te'vîl* (nşr. H. O. Fleischer),

Lipsiae 1846-48, II, 59; Takıyyüddin İbn Teymiyye, *Kıssaşü'l-enbiyâ* (nşr. M. Reşâd Sâlim, *Câmi'u'r-resâ'il* içinde), Kahire 1389/1969, I, 61-66; Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-âzîm* (nşr. Halil el-Meys), Beyrut, ts., III, 297, 330; a.m.f., *Kıssaşü'l-enbiyâ* (nşr. Seyyid el-Cümeylî), Kahire 1989, s. 197-209; Âlûsî, *Rûhu'l-me'âni*, VIII, 175-176; XIV, 75; G. L. Harding, *An Index and Concordance of Pre-Islamic Arabian Names and Inscriptions*, Toronto 1971, s. 349-350; C. E. Bosworth, "The Qur'anic Prophet Shu'aib and Ibn Taimiyya's Epistle Concerning Him", *Medieval Arabic Culture and Administration*, London 1982, s. 425-440; J. Strong, *Strong's Exhaustive Concordance of the Bible*, Peabody, ts. (Hendrickson Publishers), s. 677-678; Nöldeke, "Midian", *Encyclopaedia Biblica*, Toronto 1902, III, 3079-3081; Fr. Buhl, "Medyen Şuayb", *IA*, VII, 473-474; A. Rippin, "Shu'aib (A Prophet)", *Encyclopaedia of the Holy Qur'an* (ed. N. K. Singh – A. R. Agwan), Delhi 2000, IV, 1363-1365.

MEHMET ÜMİT

ŞUAYB b. EBÛ HAMZA

(شعيب بن أبي حمزة)

Ebû Bişr Şuayb
b. Dînâr el-Ümevî el-Hımsî
(ö. 162/779)

Hadis hâfızı, kâtip.

Humus'ta doğdu. Babasının künyesiyle Şuayb b. Ebû Hamza diye anıldı. Nâfî', İbn Şihâb ez-Zührî, Ebû'z-Zinâd, İkrime b. Hâlid, İbnü'l-Münkedir, Zeyd b. Eslem gibi hocalardan ders aldı. Oğlu Bişr başta olmak üzere Ebû Hayve, Velîd b. Müslim, İsmâil b. Ayyâş, Bakıyye b. Velîd ve Ebû'l-Yemân onun talebeleri arasında yer alır. Yahyâ b. Maîn, yazısı güzel olan ve Dîvânü'n-nafakât'ta görev yapan Şuayb'ın Emevî Halifesi Hişâm b. Abdümelik için Zührî'den imlâ yoluyla hadis yazdığını zikretmektedir (Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, VII, 188). Şuayb, İbn Şihâb ez-Zührî'ye kâtiplik yaptı ve onun en güvenilir talebesi oldu. Bu hocadan rivayet ettiği hadislerin sayısı 1700'ü bulmaktadır. Şuayb'ın ölümüne yakın bir zamanda oğlu Bişr'in de yanında bulunduğu bir sırada bazı öğrencileri kendisinden hadis yazmak istediklerini söylemişler, Şuayb da büyüğe bir sepeti gösterek, "Bunlar Zührî'den dinleyip yazdığım ve daha sonra tashih ettiğim hadislerdir, isterseniz bunları benden rivayet edebilirsiniz" demiş, talebelerin rivayet sırasında hangi sığayı kullanacaklarını sormaları üzerine de "enbeenâ Şuayb, ahberanâ Şuayb" diyebileceklerini belirttiğinden sonra aynı hadisleri kendisinden semâ ve kıraat yoluyla alan oğlu Bişr'den de rivayet edebileceklerini ilâve etmiştir (Ebû Zûr'a ed-Dîmaşki, I, 433, 434; Zehebî, *A'lâmü'n-nü-*

belâ, VII, 190). Şuayb 162'de (779) vefat etti. Bu tarih 163 olarak da zikredilmiştir. Ahmed b. Hanbel'in, kitaplarını gördüğünü ve bunların zabt yönünden sağlam olduğunu söyleyerek kendisinden övgüyle söz ettiği Şuayb hakkında hadis münekkîtlerince sika ve sebt gibi değerlendirmeler yapılmıştır. Şuayb'ın rivayet ettiği hadisler *Kütüb-i Sitte*'de yer almaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Ahmed b. Hanbel, *el-İlel* (Koçyiğit), I, 120-121, 127; II, 90; Fesevî, *Târîh* (nşr. Ekrem Ziyâ el-Ömerî), Medine 1410/1990, I, 151; Ebû Zûr'a ed-Dîmaşki, *Târîh* (nşr. Şükruallah b. Ni'metullah el-Kücânî), Dîmaşk 1980, I, 272, 409, 416, 433, 434; II, 703, 715, 716; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, VII, 187-192; a.m.f., *Tezkiretü'l-huffâz*, I, 221-222; İbn Hacer, *Tezhibü't-Tezhib*, IV, 351-352.

ABDÜLKADİR ŞENEL

ŞUAYB b. MUHAMMED

(شعيب بن محمد)

(ö. II./VIII. yüzyıl ortaları [?])

Hâricî fırkalarından
Acârîde'nin tâli bir grubu olan
Şuaybiyye'nin kurucusu
(bk. ACÂRİDE).

ŞUAYB ŞEREFEDDİN EFENDİ

(1842-1911)

Gülşenî-Sezâî şeyhi.

Edirne'de doğdu. Edirne Velî Dede Gülşenî Dergâhı şeyhi Mehmed Seyfullah Efendi'nin oğludur. Soyu beşinci kuşakta Gülşeniyye'nin Sezâiyye kolunun pîri Hasan Sezâî-yi Gülşenî'nin damadı Şeyh Ahmed Müsellem Efendi'ye ulaşır. Tahsiline Konyalı Hacı Mahmud Efendi'nin yanında başladı. Edirne rüşdiyesinde Kütahyalı Osman Efendi'den Arapça ve Farsça, Berberzâde Mehmed Efendi'den dinî ilimleri öğrendi. Babasının vefatı üzerine yirmi yaşlarında İstanbul'a giderek Molla Aşkî Dergâhı'nda Gülşeniyye'den Gürcü Ali Efendi'nin halifelerinden Bolulu Şeyh Mustafa Hilmi Efendi'ye intisap etti. Kendisine Gülşenî tacı ve hırkası verildikten sonra Edirne'ye döndü. Mânevî bir işaretle 1864 yılında tekrar İstanbul'a giderek şeyhinden Gülşenî icâzetnâmesi aldı ve Edirne'ye gelip Velî Dede Gülşenî Dergâhı meşihatını üstlendi. Üç yıl sonra şeyhi Mustafa Hilmi Efendi'nin vefatı üzerine Eskicami müderrisi Hâfız İsmâil Rüşdü Efendi'den tefsir ve hadis okumaya başladı; tasavvufî konularda kendisinden faydalandı. 1873'te Halikalı Dergâhı şeyhi Hayrabolulu Mehmed